

КОНСТИТУТИВНИТЕ ДОГОВОРИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И НЕЈЗИНИТЕ СТРАТЕГИИ НИЗ ПРИЗМА НА ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ

Доц. д-р Маргарита Матлиевска
Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев - Штип”
Штип, Република Македонија

АПСТРАКТ

Една од стратешките цели на Република Македонија е нејзина интеграција во Европската Унија. Меѓу другото, тоа значи и следење на нејзината генерална политика. Затоа, од особена значајност е да се утврди дали Европската унија води политика на одржливост на развојот.

Во трудот се презентирани согледувањата за вграденоста на одредби кои упатуваат на одржливост на развојот во договорите со кои се конституира Унијата (Treaties) и кои ја насочуваат нејзината политика, а се осврнува и на стратегиите за одржлив развој изработени и на ниво на Унијата, и на ниво на нејзините земји членки.

Истражувањата упатуваат на заклучоци дека генералната политика на Европската унија е постигнување на одржлив развој.

Клучни зборови: Одржлив развој, Договорите на Европската унија, Политики.

ABSTRACT

One of the strategic goals of the Republic of Macedonia is its integration to the European Union. Among the other things, it also means following of its general policy. For that reason, it is of a crucial importance to establish whether the European Union carries out a sustainable development policy.

In the paper are presented views for the built in regulations that refer to the sustainability of the development in the Treaties by which the Union is constituted and which direct its policy. This paper reviews the sustainable development strategies which are made on the level of the Union, as well as on the level of its Member States.

Researches refer to conclusions that the general policy of the European Union is an achievement of a sustainable development.

Key words: Sustainable Development Strategies, European Union Treaties, Policies.

1. ВОВЕД

*“Не можеме да се помириме со тоа дека нам сега ни е добро.
Бидејќи, како нашите деца и внуци ќе живеат на Земјата
која ние ја ограбуваме и разурнуваме?”* Густав Хајнеман¹

Секако не со безмилосен развој сфатен како просто трупање на материјални богатства, проследено со безумно расипништво при користењето на природните ресурси преку кое сите земји се натпреваруваат и единствено се грижат за својот бруто национален доход врз чија основа се споредуваат себе си која е поуспешна и поразвиена, притоа слепи за цената што ја плаќа природата за нивниот прогрес.

¹ Густав Хајнеман (Gustav Heinemann) - поранешен претседател на Сојузна Република Германија, во својот последен говор како нејзин претседател, 1974.

Одговорот на прашањето лежи во спроведување на концептот на одржливиот развој.

Одржливиот развој му нуди на човештвото квалитетен развој, развој кој е модел за праведен и напреден свет. Тоа подразбира рамнотежување на економските, социјалните и целите за заштита на животната средина и нивно интегрирање секогаш кога тоа е можно преку креирање на политики и практики кои взаемно се поддржуваат. Факт е дека во овој момент не се назира друга концептуална теорија која може поквалитетно да ги ситуира интересите на сите општествени чинители. Концептот на одржливиот развој ги сублимира духовните идеали на човештвото во единствена логична целина. Филозофијата на економскиот раст сфатена како просто кумулирање на материјални средства поткликна и ја изгуби битката пред етичкиот концепт на одржливост на развојот. Токму затоа, одржливиот развој се наметнува како концепт кој ја определува иднината на современото човеково општество.

Најпопуларната дефиниција за одржливиот развој е дефиницијата наведена во "Our Common Future"². Имено, "Одржлив развој е развој што ги задоволува потребите на сегашните генерации без да ја загрози можноста на идните генерации за задоволување на нивните потреби".

На Конференцијата на ООН за животна средина и развој (UNCED³) одржана во Рио де Жанеиро (1992) се ставија темелите на новиот системски модел на односите помеѓу развојот, општеството и заштитата на животната средина. После Рио, да се инсистира на унилатерален економски растеж не само што е застарена политика, туку е и нелегално и неетички⁴. Во Рио се постигна за кое се залагал и Ајнштајн (Albert Einstein): *"Нам ни треба базично нов начин на размислување за да преживее човештвото."*

Слободно може да се каже дека концептот за одржлив развој "се роди" на Конференцијата во Рио.

Како членки на ООН, земјите имаат обврска да изработат свои, национални стратегии за одржлив развој, кои треба да ги опфатат ресурсите врз кои секоја земја поединечно (ќе) го темели својот долгорочен развој, но развој кој е континуиран, социјално одговорен и кој нема да ја влоши состојбата со животната средина.

Освен изработка на стратегија за одржлив развој, оваа филозофија треба да го најде својот одраз и во конститутивните акти на државите, или актите кои ја определуваат генералната политика на земјите, како и во легислативата.

Стремежот за интеграција во европското семејство, нужно подразбира и следење на генералната политика на Европската унија, дефинирана во актите со кои таа се конституира (Договорите на ЕУ, EU Treaties), или разработена и операционализирана во нејзините стратешки развојни документи. Оттука произлегува и важноста за истражување и утврдување на Договорите на Европската унија, нејзините стратегии и стратегиите на нејзините земји-членки од аспект на одржливиот развој.

² "Our Common Future" 1987, "Наша заедничка иднина". Уште се нарекува и Брунтландски извештај во знак на почит кон поранешниот норвешки премиер, г-ѓа Гро Харлем Брундтланд, која беше претседавач на Светската комисија за животна средина и развој (World Commission on Environment and Development).

³ Истовремено со одржувањето на оваа конференција (UN Conference on Environment and Development) се одржа и Светски самит за Земјата (World Summit on Earth), на кој се одобри Агенда 21, со учество на високи претставници на 179 влади.

⁴ "The law of Sustainable Development, General Principles" (A Report produced for the European Commission by Michael Decleris, former Vice president of the Hellenic Council of State); Environment Directorate-General, European Commission, 2000.

2. ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ ВО ДОГОВОРИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

*“Одржливиот развој не е избор. Тоа е императив
“И тој е на врвот на агендата на Европската унија.”* Романо Проди⁵

Европската Унија е конституирана врз основа на неколку договори (EU Treaties). Согласно меѓународното право, Treaty е формален договор склучен помеѓу држави со цел дефинирање или модифицирање на нивните меѓусебни должности и обврски. Вообичено, потребно е негово ратификување во согласност со националните уставни аранжмани, од страна на земјите потписнички.⁶

ЕУ договорите ја конституираат и ја определуваат насоката на генералната политика на Европската Унија. Како што ќе се потврди, таа е насочена кон достигнување на одржлив развој, не само во контекст на креирање политики за животна средина, туку и во контекст на сите политички одлуки: и економски, и социјални и оние кои се однесуваат на животната средина.

Имено, во Преамбулата на Договорот за (формирање на) Европската Унија (Treaty on European Union) или популарно наречен **Договорот од Мастрихт**⁷, се наведува: “Заедницата е детерминирана да промовира економски и социјален напредок за своите граѓани, земајќи го предвид принципот на одржлив развој... “⁸.

Со **Договорот од Амстердам**⁹ се дополнува Договорот за Европска унија, договорите за формирање на европските заедници и поврзаните акти (Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts).

Со овој договор се оди уште понатака, преку усвојување на обврската за “достигнување рамнотежен и одржлив развој” (член В) и со наведување дека финансиските инструменти на Унијата ќе работат, симултано и долгорочно, кон обезбедување на економски растеж, социјална кохезија и заштита на животната средина.

Договорот од Амстердам го воведува одржливиот развој како основна цел (core objective) на Европската унија, како што се наведува во членовите 2, 3 и 6.

⁵ Романо Проди (Romano Prodi), поранешен премиер на Италија и 10-ти претседател на Европската комисија.

⁶ Иако во меѓународното право не постојат технички правила за формата на Treaty, Договорите на ЕУ, во глобала, ја имаат истата структура. Имено,

- Преамбула (Preamble) - во која се прецизираат целите (aims)
- Под-делови (Sub-divisions) - најчесто се сретнуваат како Делови (Parts) или Наслови (Titles)
- Членови/одредби (Articles) - кои се континуирано наброени во серии
- Протоколи (Protocols) - кои го имаат истиот статус со содржината на договорите
- Финален акт (Final Act) - во кој се наведува прифаќањето на земјите-членки во форма на декларации.

Согласно меѓународното право, важноста на Treaty може да престане со: истекување (изминување на рокот), раскинување, поништување (прогласување за ништовен) и откажување (прецртување, бришење) во согласност со Виенската Конвенција за Закон за Договори.

Италијанската влада, најчесто е чувар на официјалните текстови и инструменти за ратификација.

Верзиите на договорите на различните официјални јазици на Унијата се подеднакво валидни

⁷ Влезе во сила на 1 ноември 1993.

⁸ Консеквентно, во 1993 година, Советот на министри ја усвои Петтата акциона програма за животна средина, со наслов “Кон одржливост”, за период од 1993 до 2000, во која, Европска Унија се обврзува за унапредување на одржливиот развој преку своите политики и активности.

Врз нејзина основа е донесена Шестата акциона програма за животна средина со наслов “Животна средина 2010: Наша иднина, наш избор”, која го покрива периодот до јули 2012. Во неа се дефинирани приоритетите и целите на политиката за заштита на животната средина на ЕУ, и опишани се мерките кои ќе се преземат како поддршка на спроведувањето на Стратегијата на Унијата за одржлив развој.

⁹ Потпишан на 2 октомври 1997, влезе во сила на 1 мај 1999.

Во членот 6 се наведува дека “Барањата што ги поставува заштитата на животната средина мора да бидат интегрирани при дефинирањето и спроведувањето на политиките и активностите на Унијата со посебен нагласок на унапредувањето на одржливиот развој”. Ова претставува значаен пресврт во акцентирањето на важноста на одржливиот развој во политиките на Европската унија.

Дополнително, во делот Развојна соработка, во член 177 се вели дека: “Политиката на Заедницата во областа на развојната соработка која ќе биде комплементарна со политиките водени од земјите-членки, ќе го зајакне: - одржливиот економски и социјален развој на земјите во развој, . . . “.

Во **Договорот од Ница**¹⁰, се вели дека: “Целосно ќе се користат сите можности понудени со Договорот за да се постигне оваа цел (се мисли на заштита на животната средина), вклучително и користење на пазарно ориентирани олеснувања и инструменти и кон промовирање на одржливиот развој”.

Нацрт Договорот за формирање на Устав на Европа (Draft Treaty establishing a Constitution for Europe) или популарно наречен Уставен договор (Constitutional Treaty), заслужува посебно внимание. Имено, тој е изработен со цел да ги замени сите постоечки договори со единствен текст.

Поделен на 4 дела: првиот дел ги дефинира вредностите, целите, овластувањата, процедурите и институциите за донесување одлуки во ЕУ. Во него се опишани и симболите¹¹, државјанството, демократскиот живот и финансиите на ЕУ. Вториот дел ја содржи Повелбата за фундаменталните права. Третиот дел ги опишува политиките, внатрешните и надворешните активности и функционирањето на ЕУ. Последниот, четврт дел содржи општи и крајни одредби, вклучително и процедури за усвојување и ревидирање на Уставот.

Усвоен е на 17 и 18 јуни 2004 година од страна на шефовите на државите и владите на Бриселскиот европски совет, а потпишан во Рим, на 29 октомври 2004 година од страна на 25 земји членки на Унијата. Понатамошната постапка налагаше ратификување од секоја земја членка, во согласност со нивните уставни аранжмани (во парламентарна процедура или со референдум). Но, Франција и Холандија, во 2005 година, го одбија неговиот текст.

Сепак, вреди да се анализира.

Една од целите на Европската унија согласно овој нацрт-договор, наведена во членот I-3, е “Одржлив развој базиран врз рамнотежен економски растеж и ценовна стабилност во високо-конкурентна социјална пазарна економија”.

Исто така, во односите на Унијата со останатиот свет, како посебна цел се наведува: “Да придонесува кон светски мир, безбедност и одржлив развој на Земјата”.

Во Преамбулата, во “Основни права на Унијата”, стои: “Унијата има намера да промовира балансиран и одржлив развој и да обезбеди слободно движење на луѓе, услуги, стоки, и капитал, и “.

Членот II-97 се однесува на заштита на животната средина и во него се наведува: “Високото ниво на заштита на животната средина и подобрувањето на нејзиниот квалитет мора да бидат интегрирани и обезбедени во политиките на Унијата во согласност со принципот на одржлив развој”.

Во “Надворешна акција на Унијата”, во член III-292, точка 2 се вели: “Унијата ќе ги дефинира и ќе продолжи да ги води своите политики и активности и ќе работи за висок степен на соработка на сите полиња на меѓународните односи, со цел да... го зајакне одржливиот економски, социјален и развојот на животната средина во земјите во развој”.

¹⁰ Потпишан на 26 февруари 2001, а влезе во сила на први февруари 2003.

¹¹ Симболи на ЕУ се: знамето, химната, мотото и Денот на Европа.

Како замена на Уставниот договор беше креиран **Лисабонскиот договор** (The Treaty of Lisbon), кој е меѓународен договор потпишан од страна на земјите-членки на Унијата на 13 декември 2007 година, а стапи на сила на 1 декември 2009 година. Во делот Општи одредби, во членот 2, став 3, се наведува дека: “Унијата ќе воспостави внатрешен пазар. Ќе работи на одржливиот развој на Европа базиран врз врамнотежен економски растеж и стабилност на цени, високо компетитивна социјална пазарна економија, со цел целосна вработеност и социјален напредок, и висок степен на заштита и подобрување на квалитетот на животната средина”.

Во истиот член, став 5, пишува дека во своите односи со светот, Унијата ќе ги поддржува и промовира своите вредности и интереси и ќе придонесува за заштита на своите граѓани. Ќе придонесува за мир, безбедност, одржлив развој на Земјата, солидарност и взаемно почитување помеѓу луѓето, слободна и фер трговија, искоренување на сиромаштијата и заштита на човековите права, особено на правата на децата, како и стриктно набљудување и развој на меѓународното право, вклучувајќи и почит кон принципите на Повелбата на Обединетите нации.

Во Општи одредби на Унијата, во делот насловен како Надворешни односи на Унијата, член 10 А, во ставот 2 се наведува: “Унијата ќе дефинира и спроведува заеднички политики и акции, и ќе работи кон повисок степен на соработка на сите полиња на меѓународните односи со цел, меѓу другото...да помогне при развивањето на меѓународните мерки за зачувување и подобрување на квалитетот на животната средина и одржливо управување на глобалните природни ресурси, за да се обезбеди одржлив развој”.

3. СТРАТЕГИИТЕ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

*“Исто како што човештвото има моќ да го турне светот до ивица,
дали имаме моќ да го вратиме назад во рамнотежа?”*
Неговото Кралско Височество Принцот од Велс

Секако дека политичката заложба на Европската Унија за постигнување на одржлив развој која е дефинирана во Договорите, треба да биде отсликана и во стратешките документи изработени и на ниво на Унијата, и на ниво на нејзини земји членки. На ниво на Европска Унија усвоена е стратегија за одржлив развој, а и поединечни нејзини членки имаат усвоени свои национални стратегии за одржлив развој.

3.1. Стратегија за одржлив развој на Европска унија

Во декември 1999, од Хелсиншката средба на Европскиот Совет произлезе обврската Европската Комисија да подготви предлог за долгорочна стратегија со која би се интегрирале политиките за постигнување на одржливост на развојот во економската, социјалната и сферата на животната средина.

Како одговор на таквото барање, Европската комисија презентираше предлог на Стратегијата за одржлив развој на Европска унија, пред Европскиот парламент, во Стразбур, на 15 мај 2001 година. По тој повод, тогашниот претседател на Европската комисија, Романо Проди, во својот говор рече: “Она што сакаме да му го оставиме на нашите деца и нашите внуци е свет во кој вреди да се живее, свет со поправедно општество и со здрава и чиста животна средина. Ова е наша обврска што не смееме да дозволиме да не ја исполниме”.

Тој, исто така нагласи: “Убеден сум дека доколку конкретните предлози од стратегијата успешно се преточат во легислативата, тоа ќе овозможи Европската унија да стане попросперитетно и попораведно општество”.

Европскиот совет, одржан на 16 јуни 2001 во Гетеборг ја усвои Стратегијата за одржлив развој на Европската Унија ¹² (SDS, EC 2001a), со наслов “Одржлива Европа за подобар свет”.

Стратегијата ја поттикнува проценката на аспектите на животната средина, во иста мера како и економските и социјалните аспекти при подготвувањето на сите понатамошни документи. Таа ја отсликува решеноста на Европска Унија за исполнување на меѓународните обврски што се однесуваат на одржливиот развој.

Главните политики на Стратегијата за одржлив развој на Европската Унија, вклучуваат

- проценка за влијанието на одржливоста;
- подобрување на внатрешната координација на политиките помеѓу различни сектори на институциите на Европската Унија;
- развивање на национални планови за одржливост од страна на земјите членки.

Стратегијата повикува на нов пристап и промени¹³ при креирањето на политиките и е прв сериозен обид на Унијата да користи интегриран и холистички пристап при управувањето/раководењето¹⁴.

Придонесот на Европската Унија кон одржливиот развој на глобално ниво е преку поставувањето на сеопфатен и интегриран збир од активности, кои ја сочинуваат Стратегија за одржлив развој на Унијата, веќе стапена во сила. Активностите не ги опфаќаат само трите заемноповрзани компоненти на одржливиот развој, туку и неопходните предуслови за успех: поголема кохерентност на политиките на Европската унија, подобро владеење (управување, раководење) на сите нивоа и зголемување на финансиските ресурси за имплементирање на потребните политики. Стратегијата се задржува и на таргетирање на приоритети за одржливост на животната средина, борба со климатските промени, обезбедување одржлив транспорт, поодговорно управување со природните ресурси и користењето на земјиштето, зголемување на употребата на чиста енергија и преземање мерки за ограничување на климатските промени. Ја опфаќа и борбата со сиромаштијата и социјалната исклученост, заканите по здравјето на луѓето, а го акцентира и стареењето на населението, како и начините за справување со економските и социјалните импликации во општество кое старее. Дополнително, во неа се бара интегрирање на животната средина во политиките на Европска унија и експлицитно се наложува дека сите политики мора да го имаат одржливиот развој како цел кон која ќе се фокусираат сите напори.

Во Стратегијата се обработува и се зема предвид и проширувањето на Европска Унија и глобалната димензија, а како заеднички проблеми, меѓу другите, се наведуваат и: неконзистентност на секторските политики, краткорочност при креирањето политики, политичка инертност, ограничено разбирање, несоодветна комуникација и дијалог.

Во еден дел се понудени и заеднички решенија, односно инструменти за постигнување одржлив развој во Европа, и тоа преку инвестирање во науката и технологијата, подобрување на транспарентноста, образованието и информирањето, преку зголемување на учеството и вклученоста, како и со одредување на долгорочни

¹² Стратегијата е градена врз серијата претходни петогодишни акциони планови за животна средина.

¹³ Промените се имплементирани до различен степен од страна на земјите - членки, делумно заради различните “стартни позиции”, а делумно и заради различната спремност на националните и регионалните власти за прифаќање на промените.

¹⁴ Европската Унија ги дефинираше начелата на добро раководење: отвореност, учество, одговорност, ефективност и кохерентност (CEC 2001).

цели и краткорочни периодични осврти (milestones). За поздравување е што во Стратегијата бизнис секторот се препознава како еден од клучните за постигнување на одржливост на севкупниот развој на Унијата. Во таа насока, стратегијата налага одредување на механизми со цел пазарот да биде во функција на одржливиот развој (на пример преку одредување на реални цени).

Стратегијата за одржлив развој и стратегијата од Лисабон¹⁵ имаат иста цел; имено на одржлив начин да ја подобрат благосостојбата и условите за живот за сегашните и идните генерации. И двете стратегии се меѓусебно поддржувачки, иако се фокусираат на различни акции и имаат различни временски рамки.

Во Стратегијата, во член 23, Европскиот совет ги повикува земјите-членки да изработат национални стратегии за одржлив развој со цел подобрување на координацијата на политиките на национално ниво.

За Република Македонија оваа Стратегија е значајна бидејќи во неа се наведува и начинот на кој треба да се однесуваат земјите кои имаат аспирации да станат членки на Унијата; имено, на страна 22 се наведува: “Земјите кандидати треба да се активно вклучени во имплементирањето на оваа Стратегија”. Во прилог на ова е и говорот на Романо Проди, кој два дена пред усвојувањето на Стратегијата, истакна дека “проширувањето и одржливиот развој се два клучеви близнаци за иднината на Европа”!

По однос на следењето на напредокот кој се постигнува во имплементирање на стратегијата, Европскиот совет одржан во Стокхолм одлучи да, за сите димензии на одржливиот развој, Комисијата поднесува Извештај секоја година, до Европскиот Совет (European Council), на пролетните состаноци, а врз основа на развиени индикатори ¹⁶.

3.2. Национални стратегии за одржлив развој на членките на Европска унија

Некои од земјите-членки на Унијата имаат изготвено свои, национални стратегии за одржлив развој. Така, во

Велика Британија - првата стратегија за одржлив развој на Велика Британија е усвоена во 1994 година. Во мај 1999, националната влада усвои втора стратегија насловена како “Подобар квалитет на живот”, која ја потенцира важноста на социјалната димензија. Средишна цел е обезбедување на подобар квалитет на животот за секој, сега и во иднина. Ова значи симултано пресретнување на четири цели имајќи ги предвид долгорочните импликации од одлуките: социјален напредок кој ќе ги рефлектира потребите на секој поединец, ефикасна заштита на животната средина, економично користење на природните богатства, одржување на високо и стабилно ниво на економски растеж и вработување.

Секое поглавие содржи нацрт клучни активности и заложби, како и индикатори (14 основни и 150 национални) за проценка на постигнатиот напредок. Стратегијата го поддржува процесот на децентрализација, и апликација на принципите на субсидијарност и на деволуција (government to people).

Финска - првиот документ кој се однесува на одржливиот развој е презентираан пред финскиот парламент во 1990 година (Одржливиот развој и Финска). Во 1995 година

¹⁵ Во март 2000 година, Самитот на Европската Унија одржан во Лисабон, започна стратегија врз чија основа Европа да стане најконкурентна економија во светото до 2010. Самитот повика на нов метод на отворена координација за промовирање на одржлив економски растеж со повеќе и подобри работни места и поголема социјална кохезија. Советот се состанува секоја пролет за да го следи напредокот и за да детерминира нови цели за Лисабонската стратегија. Во март 2001, на стокхолмскиот европски совет, политиката за одржлив развој беше додадена кон економската и социјалната политика, како трета област за координирање преку Лисабонскиот процес.

¹⁶ Индикаторите за одржлив развој на ЕУ (околу 120) се всушност дополнети индикатори за следење на Лисабонската стратегија и можат да се најдат на: <http://europa.eu.int/comm/eurostat/sustainabledevelopment>.

изработена е акциона програма со наслов Акција на Финска за одржлив развој. Во 1998 година, финската влада усвои Програма за одржлив развој, чии главни цели се: одржување на нивото на економски развој, одржување и развој на технологии и знаење, управување со животната средина и природните богатства, намалување на емисијата на токсични супстанции, поддршка на идентитетот и културата, јакнење на демократските институции, обезбедување на човекови права, одбрана на земјата.

Шведска - стратегијата за одржлив развој е усвоена во 1994 година и ги претставува следниве главни принципи: принцип на предострожност (precautionary principle), принцип на најдобри достапни технологии (best available technology principle), принцип загадувачот плаќа (polluter pays principle) и принцип на рационално користење на природните ресурси, одржлив развој и затворени циклуси на произведен менаџмент (principle of rational use of natural resources, sustainable development and closed cycles of production management). Меѓу главните цели на оваа стратегија се: идната животна средина, ограничување на климатските промени, јавното здравје, социјална кохезија, благосостојба и безбедност, економски растеж и др.

Австрија - во австриската Стратегија за одржлив развој, усвоена од страна на федералната влада во април 2002, се идентификуваат 20 клучни цели (на пример: борба со соромаштијата, социјална и економска рамнотежа, одржлива економија, еднаквост на половите, коректни цени за ресурсите и енергијата, успешен менаџмент преку еко-ефикасност, зајакнување на одржливите производи и услуги и др.), а се нудат и соодветни индикатори. Опфатени се и начините за нејзино спроведување.

Ирска - Националната стратегија за одржлив развој (усвоена во 1997 година од страна на Владата на Ирска) претставува план за интегрирање на концептот на одржливиот развој во 8 стратешки сектори, и тоа: земјоделство, шумарство, морски ресурси, енергија, индустрија, транспорт, туризам, трговија. Разработен е и дел кој се однесува на имплементацијата и мониторингот на стратегијата (вклучително и индикатори).

Данска - Владата на Данска ја усвои Националната стратегија за одржлив развој во јуни 2001, и во неа, меѓу другото, се содржат цели (на пример: Данска мора да развие општествена благосостојба и да ги раздвои економскиот растеж од влијанието на животната средина, Данска мора да создаде безбедна и здрава животна средина за секого и да одржи високо ниво на заштита, Данска мора да биде сигурна дека прашањата за животната средина се земени предвид во сите сектори, и др), и елаборирани се клучните сектори за делување (производство на храна - безбедност на храната, земјоделство и рибници, шумарство, индустрија, трговија и услуги, транспорт, енергија, урбан и просторен развој и туризам). Во Стратегијата е опфатена и имплементацијата, мониторингот и следење на резултатите. Данска има и свои индикатори кои се поврзани со Стратегијата за одржлив развој. Инаку, стратегијата го опфаќа периодот до 2020 година.

Белгија - во 2000 година го усвои Првиот федерален план за одржлив развој за 2002 - 2003 (на ниво на Совет на министри) како рамка за одделни федерални владини политики. Кон дефинираните цели се приложени и соодветни индикатори.

Словачка - Национална стратегија за одржлив развој е усвоена од страна на Владата во октомври 2001, а од страна на парламентот во април 2002 година. Стратегијата ги детерминира: основната определба, принципите, приоритетите (на пример: создавање на нов модел на економија, поддршка и заштита на културниот и историскиот континуитет и вредностите на државата и општеството, постигнување балансиран регионален развој, и др) и главните национални цели. Од листата од 132 индикатори за одржлив развој усвоена од страна на Комисијата за одржлив развој на ОН, Словачка избра 125 (38 социјални, 23 економски, 49 еколошки и 15 институционални).

Чешка - има усвоено два документа најважни за одржливиот развој: во 1995 - Државна политика за животна средина (State environmental policy) и во 1999 - Државна политика на Република Чешка за животна средина (State policy of the Czech Republic for the Environment).

Унгарија - го има подготвено и усвоено документот “Стратешки планови, иницијативи и активности за одржлив развој” (како национален извештај подготвен за Комисијата на ОН за одржлив развој за имплементација на Агенда 21 и принципите на одржливиот развој). Значаен документ кој ја поддржува имплементацијата на принципите и индикаторите за одржлив развој е и Националната акциона програма за животна средина за 1997 - 2002.

Полска - Полска 2025 - долгорочна стратегија за одржлив развој, е усвоена во јуни 2000 од страна на советот на министри. Клучна цел на стратегијата е зголемување на благосостојбата на семејствата во Полска. Стратегијата е рамковна програма и содржи визија која го насочува развојот на секторските и регионалните планови, програми и политики. Базирана е врз анализи на промените во економската структура од транзицијата кон пазарна економија и на преостанатите проблеми на економско и социјално поле. Оперативните цели се структурирани во три категории: општество, економија, држава. Во сите делови на стратегијата се сретнуваат индикатори (повеќе или помалку конкретни), а листа на општи индикатори за социјалната и економската ситуација и квалитетот на живот се презентирани во прилог кон стратегијата.

Словенија - има изработено “Стратегија за економски развој на Словенија, 2001 - 2006: Словенија во новата декада: одржливост, конкурентност, членство во Европска Унија”¹⁷. Евидентно е дека еден од столбовите на словенската развојна стратегија е одржливоста на развојот.

Естонија - има изработено стратегија под наслов “Одржлива Естонија 21”, одобрена од Владата на 17 март 2005 година, а од Собранието на 14 септември 2005 година. Во стратегијата се наведуваат четири цели: еколошка рамнотежа, кохерентно општество, пораст на благосостојбата и целисходноста на естонскиот културен простор. Оваа стратегија е “стратегија за развој на естонската држава и општество до 2030 год”¹⁸. Дефинирани се и индикатори.

4. ЗАКЛУЧОЦИ

Концептот на одржливиот развој еволуирал во Договорите со кои се конституира Европската унија, како принцип, обврска, цел и право.

Имено, во Договорот од Мастрихт (1993) само се наведува дека при промовирање на економски и социјален напредок за граѓаните, Заедницата ќе го има предвид принципот на одржлив развој.

Со Договорот од Амстердам (1999) се усвојува обврската за “постигнување рамнотежен и одржлив развој”. Во него одржливиот развој е воведен и како основна цел на Европската унија. Притоа, со овој Договор се наметнува како императив интегрирање на заштитата на животната средина при дефинирањето и спроведувањето на политиките и активностите на Унијата, и унапредување на одржливиот развој. Ова означува коренита промена на насоката во нагласувањето на значењето на одржливиот развој во политиките на Унијата.

Во Договорот од Ница (2003) се декларира промовирање на одржливиот развој.

¹⁷ Изработена од Институт за макроекономска анализа и развој

¹⁸ Estonian National Strategy on Sustainable Development “Sustainable Estonia21”, публикувана од Estonian Ministry of the Environment, ISBN number 9985-881-30-3.

Нацрт Договорот за формирање на Устав на Европа (“пропадна” во 2005) го дефинира одржливиот развој како една од клучните цели на Европската унија, а како нејзина посебна цел која се однесува на нејзините релации со светот - придонес кон одржлив развој на Земјата.

Во него, промовирањето на одржлив развој е внесено во делот “Основни права на Унијата”.

Како и во Договорот од Амстердам, и во Нацрт-уставот на ЕУ се потенцира дека е задолжително интегрирање на заштитата на животната средина во политиките на Унијата во согласност со принципот на одржлив развој.

Во меѓународните односи, Унијата ќе продолжи да соработува на сите полиња со цел зајакнување на одржлив економски, социјален и “еколошки” развој.

Во Лисабонскиот договор (2009) се потенцира дека Европската унија ќе работи на одржлив развој на Европа. Како и во Нацрт-Уставот, и овде е наведено дека во своите односи со светот, ќе придонесува, меѓу другото и за одржлив развој на Земјата.

Со негова послободна интерпретација, овој договор укажува дека обезбедувањето одржлив развој е идеја-воделка при дефинирање и спроведување на заедничките политики.

На ниво на Унијата, Европскиот парламент усвои стратегија за нејзин одржлив развој, со дефинирани приоритети, цели, начин на спроведување, начин на известување за напредокот во спроведувањето.

Од достапните податоци кои се однесуваат за земјите-членки на Унијата кои усвоиле национални стратегии за одржлив развој, и без и малку претензии дека анализата е исцрпна, се согледува дека:

- националните стратегии за одржлив развој претставуваат документи различни од гледна точка на структура, опфат, квалитет и детали
- во сите се дефинирани националните цели и стратешките сектори на делување
- сите содржат делови кои се однесуваат на нивната имплементација и мониторинг.

Одреден број земји на Унијата немаат изготвено стратегија за одржлив развој, но имаат изготвено документи (национални извештаи, прегледи и сл) во кои е анализиран напредокот постигнат во спроведување на Агенда 21 и принципите на одржливиот развој. Одреден број земји, аспектите на одржливоста и одржливиот развој ги имаат вградено во секторските документи; најчесто, тоа се националните документи кои се однесуваат на заштита на животната средина, поретко за економија.

Од истражувањето, сам по себе се наметнува единствениот заклучок дека одржливиот развој е фундаментална цел на Европската унија и јадро на европскиот модел на општество.

ЛИТЕРАТУРА

- ECE/AC.22/2001/3 (10 August 2001): "Assessment of progress in sustainable development since Rio 1992 for member states of the UNECE";
 - Environment Directorate-General, European Commission (2000): "The law of Sustainable Development, General Principles" (A Report produced for the European Commission by Michael Decleris, former Vice president of the Hellenic Council of State);
 - European Commission, Brussels (March 2001): "Commission Staff Working Paper, Consultation paper for the preparatiuon of a European Union Strategy for Sustainable Development";
 - EU Commision (2001): "A Sustainable Europa for a Better World, European Union Strategy for Sustainable Development", Romano Prodi, Foreword;
 - Савезно министерство за развој, науку и животну средину, Београд (1997): "Концепт одрживог развоја";
-

- Stockholm Environment Institute: "Approaches to Sustainability, Estonia 21: Together for our children, today and tomorrow";
 - Sustainable Development International (2001): "Strategies and Technologies for Agenda 21 Implementation"; ICG Publishing Ltd;
 - The Danish Government (June 2001): "Denmarks National Strategy for Sustainable development: Prudent development – A shared responsibility";
 - The Statistical Office of the European Communities (2001): "Measuring Progress Towards A More Sustainable Europe";
 - World Commission on Environment and Development, WCED (1987): "Our common future", Oxford: Oxford University Press;
 - www.europa.eu.int;
 - www.un.org/esa/sustdev.
-